

Eläytymistarinat nuorten itsenäistymisen tulkkina

Artikkelin tavoitteena on arvioida eläytymismenetelmää laadullisen aineiston keruumenetelmänä ja pohtia menetelmän käyttöön liittyviä luotettavuusnäkökohtia. Artikkelin pohjautuu Haverin (1) tutkimukseen, jossa selvitettiin 76 lukion toisen ja kolmannen vuoden opiskelijoiden käsityksiä itsenäistymisestä ja muuttamisesta lapsuudenkodista omaan kotiin. Tutkimukseen osallistujat kirjoittivat eläytymistarinat kahden eri kehyskertomuksen perusteella, jotka johdattelivat tarkastelemaan itsenäistä elämää, arkea ja sen toimivuutta onnistuneesta ja ei niin onnistuneesta näkökulmasta. Aineisto analysoitiin laadullisen sisällönanalyysin keinoin. Eläytymismenetelmä tuotti rikkaan kerronnallisen aineiston, jonka avulla pystyttiin arvioimaan nuorten käsityksiä omaan kotiin muuttamisesta. Huolella toteutettuna eläytymismenetelmä tuottaa moniulotteista aineistoa, jonka avulla voidaan tuoda analysoitavaksi jaettuja sosiaalisia ja kulttuurisia merkityksiä tutkittavasta ilmiöstä. Menetelmän nopeus, hyvä vastaanotto osallistujien keskuudessa ja analyysin monet mahdollisuudet puoltavat eläytymismenetelmän nykyistä laajempaa hyödyntämistä myös laadullisessa terveystutkimuksessa.

HANNA POSTI-AHOKAS, SUSANNA HAVERI, PÄIVI PALOJOKI

JOHDANTO

Eläytymismenetelmä on laadullisen tutkimuksen aineistonhankintamuoto, jossa tutkimukseen osallistujat kirjoittavat pienen tarinan tai esseen tutkijan antamien ohjeiden mukaisesti. Kirjoittajille annetaan kehyskertomus, johon he pyrkivät samaistumaan omien kokemustensa tai mielikuvituksensa perusteella ja kirjoittavat niiden pohjalta tarinan. Tarinoissa kirjoittaja kuvaa kehyskertomuksessa esitetyn tilanteen etenemistä tai pohtii, mitä on tapahtunut. (2). Eläytymismenetelmä (method of empathy-based stories) on kehitetty sosiaalipsykologiassa erilaisten aktiivista osallistumista edellyttävien roolimenetelmien vaihtoehdoksi. Menetelmällä tavoitellaan osallistujien tulkintoja eri tilanteista (2,3–4). Kirjoittamisen katsotaan olevan passiivinen osallistumisen muoto, joka kuitenkin pystyy tavoittamaan kirjoittajan subjektiivisia tulkintoja eri tilanteista samoin kuin aktiivinen rooliin eläytyminen esimerkiksi draaman keinoin voisi tavoittaa.

Eläytymismenetelmän käytössä merkittäviä ovat kehyskertomukset, joiden laatiminen vaatii tutkijalta paljon pohdintaa, jotta ne johdattelevat kirjoittajan helposti samaistumaan kehyskertomuksessa esitettyyn tilanteeseen. Eläytymismenetelmän käytössä on tärkeää variointi, joka tarkoittaa, että kehyskertomuksesta on kaksi tai useampia versioita. Versiot eroavat toisistaan jonkun merkittävän seikan suhteen. Vaihtelun vaikutuksen selvittäminen eri versioiden välillä on keskeistä menetelmän käytössä. Tämä myös erottaa menetelmän muista laadullisista tiedonhankintamenetelmistä (2).

Eläytymismenetelmän avulla syntyneet tarinat eivät välttämättä ole kertomuksia todellisuudesta, vaan ne kertovat, mitä eri asiat merkitsevät ja mikä saattaa toteutua tutkittavan elämässä. Menetelmän avulla voidaan tarinoista löytää aikaa ja paikkaa sidottua todellisuutta, mutta ennen kaikkea tarinoista on mahdollista löytää tietoa erilaisista mahdollisuuksista. (2). Eläytymismene-

telmän avulla voidaan kerätä rajatun tapahtuman tai episodin kulttuurisia merkityksiä yhteisesti jaetusta kulttuurisesta kuvastosta (5).

Eläytymismenetelmää on kehitetty ja käytetty pitkälti suomalaisessa tutkimuksessa eri tieteenaloilla 1990-luvulta lähtien. Eläytymismenetelmää käyttävät tutkijat viittaavat yleisesti Jari Eskolan eläytymismenetelmää monipuolisesti kuvaavaan ja sitä laajasti pohtivaan artikkeliväitöskirjaan (2). Menetelmää on käytetty myös joissakin kansainvälisissä, erityisesti vertailevissa tutkimuksissa (6–7). Kasvatustieteissä menetelmää on käytetty viime vuosina esimerkiksi Posti-Ahokkaan tutkimuksessa tansaniaalaisten tyttöjen käsityksistä koulutuksessa etenemiseen vaikuttavista sosiaalisista ja kulttuurisista tekijöistä (8), tutkittaessa luokanopettajaksi opiskelevien käsityksiä koululiikunnasta (9) sekä tutkimuksessa opettajan ja sateenkaariperheiden kohtaamisista (10). Hoitotieteessä eläytymismenetelmää on hyödynnetty esimerkiksi tutkittaessa sairaanhoitajien kasvamista kuolevan kohtaamiseen sekä sairaalassa toteutettavan työnohjauksen odotettujen vaikutusten tutkimuksessa (11–12).

Tässä artikkelissa eläytymismenetelmän käyttöä esitellään erityisesti Haverin pro gradu -tutkimuksen perusteella (1), jossa eläytymismenetelmää käytettiin tutkittaessa lukion 2. ja 3. vuoden opiskelijoiden ajatuksia omaan kotiin muuttamisesta, arjen rakentumisesta sekä itsenäistymisprosessista. Artikkelissa arvioidaan esimerkkitutkimuksen ja muiden menetelmää aikaisemmin hyödyntäneiden tutkimusten perusteella eläytymismenetelmää aineistonkeruumenetelmänä ja pohditaan menetelmän luotettavuuteen ja sen käytön eettisyyteen liittyviä näkökohtia.

CASE: ELÄYTYMISTARINATUTKIMUS NUORTEN ITSENÄISTYMISESTÄ

Haverin tutkimuksen (1) tavoitteena oli selvittää lukion toisen ja kolmannen vuoden opiskelijoiden käsityksiä itsenäistymisestä ja muuttamisesta lapsuudenkodista omaan kotiin. Suomessa nuoret muuttavat asumaan itsenäisesti aikaisin. Vuoden 2010 tilastojen mukaan (13) lapsuudenkodista muutetaan keskimäärin 19-vuotiaana. Nuoret kokevat itsenäisen asumisen ja oman kodin välttämättömänä osana aikuistumisprosessia. Suurin osa nuorista pitää itsenäisen asumisen vaihetta odotettuna ja toivottuna elämänvaiheena, johon sisältyy erilaisia vapauksia sekä vastuita (13).

Laadullinen tutkimusaineisto päätettiin kerätä eläytymismenetelmän avulla, koska haluttiin,

että tutkittavia nuoria ja heidän kokemuksiinsa saataisiin mahdollisimman laajasti mukaan aineistoon. Noin 70 nuoren haastattelemisen aineiston keruuta varten ei olisi ollut käytettävien voimavarojen perusteella mahdollista.

Eläytymismenetelmän sovellus alkaa kehystomusten muotoilusta. Kehystomukset tulee laatia huolella, jotta ne johdattelvat kirjoittajan eläytymään kehystomuksessa esitettyyn tilanteeseen helposti. Tutkimuksen onnistumisen kannalta on tärkeää esiteltä tutkimuksessa käytettävät kehystomukset, jolloin kehystomuksessa mahdollisesti esiintyviä epäkohtia voidaan muuttaa ennen varsinaisen tutkimuksen toteuttamista (2,12,14). Kehystomusten tulee olla myös uskottavia tutkittavien elämämaailman näkökulmasta. Kertomuksessa pitää myös käyttää käsitteitä, jotka sopivat tutkittavien maailmaan ja käyttämään kieleen. Kertomuksissa tulee välttää tulkinnanvaraisuutta, joten lyhyet ja selkeät lauseet ovat toimivia. Haverin tutkimuksessa (1) kehystomukset testattiin tutkimuksen kohderyhmään sopivilla viidellä nuorella. Kehystomuksien muuttamiseen ei havaittu olevan tarvetta sillä, koekirjoitukset tuottivat monipuolista tutkimusaineistoa vastaten tutkimuksen tutkimuskysymyksiin.

AINEISTONKERUU ELÄYTYMISTARINOIDEN AVULLA

Tutkimuksen aineistonkeruu toteutettiin pääkaupunkiseudulla sijaitsevassa lukiossa yhden päivän aikana keväällä 2014. Tutkimukseen osallistui 76 nuorta, joista toisen vuoden opiskelijoita oli 32 ja kolmannen vuoden opiskelijoita 44. Vastaajista poikia oli 31 ja tyttöjä 44. Yksi vastaaja oli merkinnyt vastauspaperiin molemmat sukupuolet.

Tutkimuksen tekijä oli itse paikalla antamassa kaikille tutkimukseen osallistuneille ohjeistuksen tehtävän tekoon ja hän oli paikalla myös koko sen ajan kun opiskelijat kirjoittivat oman tarinansa. Ohjeistus oli kirjoitettu etukäteen paperille, koska haluttiin varmistaa, että kaikki saavat yhtenäisen ohjeistuksen, vaikka aineisto kerättiin kolmen eri luokan opiskelijoilta.

Vastauslomakkeiden ulkoasu oli suunniteltu mahdollisimman yksinkertaiseksi. Vastaajia pyydettiin merkitsemään lomakkeeseen luokka-aste sekä sukupuoli. Tämän jälkeen oli lyhyt yhden virkkeen mittainen ohjeistus tehtävään, jonka jälkeen oli varsinainen tehtävänanto eli kehystomus. Eskola (15) toteaa, että suhteellisen lyhyt kehystomus olisi tavoiteltavaa, johon myös

Haverin tutkimuksessa (1) pyrittiin. Lopullisten kehyskertomuksen pituus oli kolme riviä. Opiskelijat kirjoittivat oman vastauksensa annetun kehyskertomuksen jatkoksi. Heitä ohjeistettiin jatkamaan vastausta tarvittaessa paperin kääntöpuolelle. Lisäksi oli varattu ylimääräisiä tyhjiä papereita, joihin vastauksia olisi tarvittaessa voinut jatkaa.

Kehyskertomuksen ensimmäinen variaatio:

Eläydy alla olevaan tilanteeseen ja kirjoita minulle tarina.

Kuvittele, että olet muuttanut pois kotoa. Kaikki on sujunut hyvin. Kuvaile elämääsi. Kerro, mistä kaikesta huolehtiminen ja vastuunottaminen ovat tuntuneet sinusta helpoita. Kerro myös, millaisia tunteita olet kokenut asuessasi itsenäisesti.

Kehyskertomuksen toinen variaatio:

Eläydy alla olevaan tilanteeseen ja kirjoita minulle tarina.

Kuvittele, että olet muuttanut pois kotoa. Kaikki ei ole sujunut hyvin. Kuvaile elämääsi. Kerro, mistä kaikesta huolehtiminen ja vastuunottaminen ovat tuntuneet sinusta vaikeita. Kerro myös, millaisia tunteita olet kokenut asuessasi itsenäisesti.

Kehyskertomukset jaettiin opiskelijoille satunnaisessa järjestyksessä. Molempiin kehyskertomuksiin tuli 38 vastausta. Eläytymistarinoiden kirjoittamiseen oli varattu aikaa noin 45 minuuttia. Opiskelijat käyttivät kirjoittamiseen aikaa kymmenestä 55 minuuttiin. Suurin osa opiskelijoista käytti eläytymistarinan kirjoittamiseen arviolta noin 20 tai 25 minuuttia. Valmiiden tarinoiden pituudet vaihtelivat. Lyhimmät tarinat olivat kolme tai neljä lausetta pitkiä, mutta näitä tutkimusaineistossa oli vain muutamia. Useimmat tarinat olivat pituudeltaan noin yhden sivun mittaisia, mutta joukossa oli 21 tarinaa, jotka jatkuivat toiselle sivulle, pisimpien tarinoiden ollessa kahden sivun mittaisia.

ELÄYTYMISTARINOIDEN ANALYYSI

Haverin tutkimuksessa (1) aineiston järjestämisessä ja analyysissä käytettiin teemoittelua. Teemoittelun avulla etsittiin tekijöitä, jotka parantavat tai heikentävät hyvän arjen muodostumista. Myös erilaisia nuorten näkemyksiä kodin merkityksestä, lapsuudenkodista irtautumisesta sekä itsenäistymisestä etsittiin teemoittelun avulla.

Eläytymismenetelmän kehyskertomuksen erilaiset variaatiot toimivat ensimmäisten teemojen muodostajina, mikä auttoi teemoittelun rakentamisessa (2).

Ensimmäisellä lukukerralla tarinoihin merkittiin päivämäärä sekä oppitunnin alkamisaika, josta selvisi vastaajien oppilasryhmä. Lisäksi aineistoon koodattiin luokka-aste, kehyskertomuksen variaatiotunnus ja vastauksen numero tietyn kehyskertomuksen sisällä. Lisäksi jokaisen luokan vastaukset numeroitiin juoksevilla numeroinnilla. Tämän avulla oli mahdollista tarkastella eroja luokka-asteiden sisällä sekä välillä. Lisäksi tarinat numeroitiin palautusjärjestyksen mukaan luokka-asteittain.

Aineiston analyysia jatkettiin lukemalla kaikki tarinat useaan kertaan kokonaiskuvan saamiseksi. Tämän jälkeen analysointia jatkettiin jakamalla aineisto eri kehyskertomusvariaatioiden mukaisiin ryhmiin. Näin lukioikäisten opiskelijoiden näkemykset onnistuneesta ja ei niin onnistuneesta itsenäisestä asumisesta analysoitiin aluksi omina kokonaisuuksinaan. Eri kehyskertomusten tuottamia tarinoita luettiin useita kertoja lävitse ennen varsinaisen koodauksen ja luokittelun aloittamista, koska aineistoon haluttiin tutustua huolella. Aineisto koodattiin käyttäen apuna erilaisia väri- ja kirjainkoodeja, joiden avulla aineistoa on luokiteltiin laajempiin teemoihin.

Eläytymismenetelmän keskeisenä ideana on verrata kehyskertomuksia toisiinsa. Muutosten löytäminen tarinoiden välillä siirryttäessä kehyskertomuksesta toiseen on menetelmässä oleellista (2). Haverin tutkimuksessa (1) erilaisten kehyskertomusten variaatioiden tuottamia tarinoita sekä niistä muodostuneita teemoja tarkasteltiin aluksi omina kokonaisuuksinaan. Kehyskertomuksien variaatiot onnistuneesta ja ei niin onnistuneesta itsenäisestä asumisesta eivät kuitenkaan ole riittävä teemoittelun taso, joten syvällisemmän tulkinnan saamiseksi aineistoa analysoitiin vielä tarkemmin aineistolähtöisen teema-analyysin (16) keinoin. Analyysin loppuvaiheessa aineistoista etsittiin yhtäläisyyksiä sekä eroavaisuuksia sekä tehtiin johtopäätöksiä tutkimuskysymyksiin vastaamiseksi.

KESKEISET TULOKSET

Eläytymismenetelmän käyttäminen Haverin tutkimuksen (1) aineistonkeruumenetelmänä tuotti vivahteikkaan aineiston. Nuorten kirjoittamat tarinat sisälsivät paljon erilaisia kuvauksia lapsuudenkodista irtautumisesta sekä oman kodin

rakentumisesta todelliseksi kodiksi. Tarinoissa nuoret kertoivat heidän arjestaan ja arjessa kokemistaan onnistumista ja haasteista. Nuorten kuvaukset olivat realistisia, eikä tarinoissa ollut juurikaan kuvauksia liian ruusuisesta elämästä ilman minkäänlaisia ongelmia. Kirjoitukset antoivat hyvin moniulotteisen ja mielenkiintoisen näkymän nuorten ajatuksista. Tarinoissa nuoret uskoivat itseensä ja omaan toimintaansa vastuunkantajina. Vaikka toinen kehyskertomus johdatteli nuoren kirjoittamaan ei niin onnistuneesta arjesta, kääntyi tarina usein lopulta onnistuneeksi arjeksi ja hyvin toimivaksi elämäksi. Nuoret ymmärsivät, että erilaiset haasteet kuuluvat osaksi elämää.

Eläytymistarinoista ilmeni variaation ohjaaman tilanteen mukaan itsenäisen elämän positiivisia ja negatiivisia puolia. Esimerkiksi kotityöt koettiin toisaalta vaikeina niiden runsauden ja omien puutteellisten taitojen vuoksi, mutta toisaalta oman kodin työt tarjosivat mahdollisuuden oppia uutta lapsuuden kodissa opittujen taitojen pohjalta. Vapauden ja itsenäisyyden kääntöpuoliksi koettiin yksinäisyys ja perheen ikävöinti. Huomionarvoista on, että varioidut kehyskertomukset tuottivat paljon samoja asioita, vaikka variaatio ohjasi kirjoittajaa tarkastelemaan itsenäistä elämää, arkea ja sen toimivuutta eri näkökulmista.

Molempiin kehyskertomuksiin kirjoitetuista eläytymistarinoista muodostuneet aineistot yhdistettiin aineistolähtöiseen teema-analyysiin. Aineistossa esiintyneistä nuorten lapsuudenkodista irtautumiseen, omaan kotiin muuttamiseen ja oman elämän ja arjen rakentamiseen liittyvistä aiheista muodostettiin analyysin tuloksena neljä teemaa: *hyvinvointi, toimiva arki, kotiutuminen ja aikuistuminen*. Lisäksi aineistosta nostettiin nuorten pohdintaa lapsuuden kodissa omaksuttujen arvojen ja siellä opittujen taitojen merkityksestä.

Lapsuudenkoti koettiin tärkeänä perustuksena nuoren itsenäistyessä sekä muuttaessa lapsuudenkodista omaan kotiin. Perheen arvot, siellä opittu yhteisöllisyys ja vastuuntunto sekä asetetut rajat ovat merkittäviä tukijoita nuoren rakentamassa itsenäistä elämäänsä. *Arjen hyvinvointi* omassa kodissa rakentuu nuorten kertomuksissa mahdollisuudesta tehdä itsenäisiä päätöksiä esim. siisteyden, ruokavalintojen ja ajankäytön suhteen. Hyvinvointia uhkaa erityisesti huoli rahan riittävydestä. Riittävät arjen taidot koettiin tärkeinä *toimivan arjen* kannalta. Osa nuorista koki

uusien taitojen opettelemisen ja oppimisen innostavana, mikä puolestaan lisäsi nuorten uskoa itseensä ja itsenäisestä arjesta selviytymiseen. Nuoret kokivat tärkeäksi vanhemmilta saadun opastuksen ja tuen ratkaista erilaisia arjessa tarvittavia asioita. Ne nuoret, jotka olivat oppineet tekemään kotitöitä lapsuudenkodissaan, kokivat myös oman, itsenäisen arjen rakentamisen ja uusien taitojen oppimisen helpoksi.

Tutkimukseen osallistuneet nuoret kokivat oman kodin tärkeäksi paikaksi, jossa rentoudutaan, tavataan kavereita ja, jossa on omaa tilaa ja rauhaa. Nuoret uskoivat nauttivansa oman kodin uudesta tilasta, mutta samalla kaipaavansa alkusi lapsuudenkodin ihmissuhteita. Omasta kodista tulee koti pikkuhiljaa. Erilaiset ihmissuhteet edistävät nuoren omaan kotiin kiinnittymistä sekä *kotiutumisen* tunteen syntymistä. Lukio-opiskelijat kuvasivat kirjoituksissaan omaan kotiin muuttamisen ja oman kodin symboloivan eräänlaista käännekohtaa heidän elämässään. Omaan kotiin muuttaminen oli eräänlainen uuden ajanjakson ja elämän suunnan alku, missä nuoret myös rakensivat omaa identiteettiään ja tapaa elää. Nuorten mielestä lapsuudenkodista muuttaminen omaan kotiin ja itsenäistyminen ovat välttämättömiä *aikuistumisprosessissa*.

ELÄYTYMISEN MENETELMÄN ARVIOINTIA

KÄYTTÖTAVOISTA JA KONTEKSTEISTA

Eläytymismenetelmän käyttö soveltuu hyvin erilaisille tutkittaville, joiden kuitenkin pitää pystyä ilmaisemaan itseään kirjallisesti. Tässä artikkelissa esitellyt tutkimukset osoittavat, että eläytymismenetelmää voidaan käyttää menestyksekkäästi aikuisten, nuorten ja lasten tutkimuksessa. Kaikkien kohderyhmien kanssa vastaustilanteen rakentamiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Tärkeää on luoda eläytymiseen sopiva tunnelma ja tilanne sekä varata siihen riittävästi aikaa, vähintään 20 minuuttia (15). Luottamuksellisuuden korostaminen on myös keskeistä. Jotta vastaajat pystyvät eläytymään tilanteeseen mahdollisimman aidosti, heidän tulee tuntee vastaaminen ja tutkittavana olo turvalliseksi. Tämä tarkoittaa, että myös kipeitä ja epämiellyttäviä kokemuksia voi purkaa tarinoihin, jos vastaajasta siltä tuntuu.

Eläytymismenetelmä tehtävä voidaan antaa kirjoittajille ilman etukäteisilmoitusta asiasta. Usein on kuitenkin parempi, mikäli he ovat ennalta orientoituneet kirjoittamaan tehtävää (2). Kehyskertomuksen antaminen etukäteen tutus-

tuttavaksi ei yleensä ole tarpeen, koska tarkoituksena on saada mahdollisimman spontaaneja ja aitoja eläytymiskokemuksia kehyskertomuksen tilanteeseen. Orientoituminen tulevaan kirjoittamistehtävään on kuitenkin tarpeen, jotta kirjoittajat ovat motivoituneita itse kirjoittamiseen. Koulukontekstissa tämä on luontevaa tehdä esimerkiksi edellisellä tunnilla, jolloin voidaan samalla informoida osallistujia tutkimusluvasta ja sen edellyttämisestä toimenpiteistä. Kirjoittajille tulee myös antaa mahdollisuus kieltäytyä oman kirjoitelmansa käyttämisestä tutkimusaineistona.

Eläytymismenetelmän avulla kerättävän aineiston määrä vaihtelee. Aineiston määrään voidaan soveltaa elämäkertatutkimuksessa kehitettyä saturaation eli kylläntymisen ajatusta, mikä tarkoittaa, että lisäaineisto ei tuota enää uutta tietoa, vaan vastaukset alkavat toistaa itseään. Eläytymismenetelmällä kerätyn aineiston sopivaksi määräksi Eskola määrittelee noin 15–20 vastausta kehyskertomusta kohden (15). Mikäli aineistoa halutaan kerätä enemmän, kannattaa kehyskertomuksista kehittää ennemmin uusia versioita, kuin kerätä lisäaineistoa samoilla kertomuksilla (15). Eskola (2) toteaa kuitenkin, että suuri aineisto helpottaa tutkijan työtä analyysivaiheessa, jolloin aineistosta voidaan helpommin nostaa esiin antoisat vastaukset.

Tässä artikkelissa esitellyssä esimerkkitutkimuksessa (1) kerättiin 76 tarinaa, jotka jakautuvat tasan kahden kehyskertomuksen välillä. Haverin tutkimuksessa aineiston kylläntymisen voidaan katsoa toteutuneen, koska aineistosta esiin nousevat asiat alkoivat toistua, eivätkä uudet tarinat tuottaneet tutkimusongelman kannalta uutta tietoa (1). Esimerkiksi Posti-Ahokkaan aineistossa (8) kirjoitelmia oli 200 kappaletta, koska tutkimukseen osallistuneet tytöt (n = 100) kirjoittivat tarinat molemmista tutkimuksen kehyskertomusvariaatioista. Aineiston suurella määrällä pyrittiin varmistamaan sen laatu ja keräämään samalla kokemuksia menetelmän käytöstä uudessa tutkimuskontekstissa.

Eläytymismenetelmän avulla on mahdollista saada tutkittavilta tietoa, ajatuksia ja käytäntöjä, joita tutkija ei olisi ilman kirjoitelma-aineistoa kyennyt hahmottamaan (2). Menetelmän avulla voidaan tavoittaa tilanteeseen sekä vastaajaan liittyvä sosiaalisuus ja kulttuurisidonnaisuus sekä ymmärtää toiminnan kontekstisidonnaisia merkityksiä (8,14). Suoranta (17) korostaa, että menetelmässä tarkastelun kohde on yhteisestä kulttuurivarastostamme nousevissa tarinoissa ja niiden

merkityksissä, jotka tuottavat sosiaalisen todellisuuden osakulttuureita. Eläytymismenetelmä antaa tietoa yhteisesti jaetusta sosiaalisesta todellisuudesta (17).

ELÄYTYMISTARINOIDEN ANALYYSI JA TULOSTEN ESITTÄMINEN

Eläytymismenetelmän vahvuus ja heikkous piileksyyssä tuottaa nopeasti ja suhteellisen helposti kirjoitettua aineistoa. Tutkijan pääsy kentälle aineiston ääreen on nopeaa, jos tutkittava kohderyhmä on suostuvainen ja kykenevä eläytymistarinan kirjoittamiseen. Vaarana on kuitenkin vaikeasti tulkittavan aineiston tuottaminen, mikäli kehyskertomusta ei ole kunnolla ja huolellisesti mietitty ja esitettävä. Eläytymistarinoiden tuottaminen perustuu tutkittavien kykyyn ilmaista itseään kirjallisesti. Tästä seuraa, että ne joiden kirjoittamismotivaatio tai kyky kirjoittaa on heikko, tuottavat lyhyitä ja puutteellisia tarinoita, vaikka heidän kokemuksensa kehyskertomuksen tilanteesta voisi olla tutkittavan ilmiön kannalta mielenkiintoinen. Kohderyhmä tulee valita erityisen huolella, mikäli menetelmän avulla pyritään tutkimaan tarinoissa käytettyjä ilmaisutapoja, kuten esimerkiksi Kujalan luokanopettajaopiskelijoiden koululiikuntakäsitysten tutkimuksessa (9).

Eläytymismenetelmällä tuotetun aineiston analysoinnissa on omat haasteensa. Eskola (14) esittelee neljä eläytymismenetelmän avulla tuotetun aineiston analysointitapaa, jotka ovat taulukointi, tematisointi, tyypittely sekä diskursiiviset lukutavat. Erilaiset analysointitavat eivät selvästi eroa toisistaan vaan kietoutuvat käytännössä toisiinsa (14). Yksinkertaisista jaotteluista on tärkeää pyrkiä kohti syvällisempää analyysiä ja kontekstuaalista tulkintaa. Eskola (2) toteaa erääksi menetelmän käytön ongelmaksi kerätyn aineiston pilkkomisen tiettyjen teemojen alle miettimättä sen tarkemmin, mihin kehyskertomuksen versioon vastaus on tuotettu. Tällöin erilaisia kehyskertomuksen variaatioita ei päästä hyödyntämään, mikä taas on menetelmän käytössä olennaista (2).

Eläytymistarinoissa on keskeistä verrata kehyskertomuksia toisiinsa ja etsiä muutoksia ja yhteneväisyyksiä eri kehyskertomusvariaatioiden välillä (2). Haverin tutkimuksessa (1) ensimmäinen kehyskertomus ohjasi vastaajaa kirjoittamaan tarinan onnistuneesta ja toinen ei niin onnistuneesta itsenäisestä asumisesta. Merkittävä seikka variaatioiden kesken oli se, että kehyskertomuksen johdatellessa vastaajaa kirjoittamaan ei

niin onnistuneesta arjesta, päättyi tämä kirjoitus kuitenkin usein onnistuneeksi itsenäiseksi asumiseksi. Tämä kuvastanee nuorten taitoa tarkastella itsenäistä asumista realistisesti ymmärtäen, että itsenäiseen asumiseen liittyy aina haasteita, jotka kuitenkin on mahdollista selvittää. Myös nuorten usko vastuunottamisesta ja arjessa pärjäämisestä heijastuu kehyskertomuksen kääntymiseen onnistuneeksi itsenäiseksi asumiseksi. Myös Posti-Ahokkaan tutkimuksessa (8) negatiiviseen kehyskertomukseen kirjoitetut tarinat kääntyivät usein loppua kohden myönteisiksi ja tulevaisuuteen uskoviksi.

Aineiston pirstaloitumista ja vastaajien äänen katoamista on pyritty estämään kokoamalla eläytymistarina-aineistosta tyypikertomuksia (8). Tyypikertomuksissa voidaan painottaa analyysissä muodostettuja teemoja samalla kun säilytetään aineiston kerronnallinen luonne (18). Eläytymismenetelmän kerronnallisuutta on hyödynnetty myös aineiston analyysin jatkotyöstämisessä ja soveltamisessa työn kehittämiseen. Esimerkiksi Huhtisen tutkimassa sairaanhoitajien koulutuksessa eläytymistarinoita hyödynnettiin koulutukseen liittyvässä työnohjauksessa, missä osallistujat jatkotyöstivät yksittäisistä tarinoista yhteisen kertomuksen (11).

LUOTETTAVUUTEEN LIITTYVIÄ NÄKÖKOHTIA

Kehyskertomusten laadinta ja testaus ovat tärkeitä tutkimuksen luotettavuuden ja aineiston laadun lisääjiä (2,8,12). Haverin tutkimuksessa käytetyt kehyskertomukset testattiin tutkimuksen kohderyhmään sopivilla viidellä nuorella ennen varsinaisen tutkimuksen toteuttamista (1). Posti-Ahokkaan tutkimuksessa kehyskertomukset muotoiltiin aikaisemmissa tutkimuksissa esiin nostettujen tyttöjen koulutuksessa etenemiseen vaikuttavien kriittisten kysymysten ympärille (8). Kehyskertomukset laadittiin yhdessä tutkimuskontekstin hyvin tunnevan tutkijan kanssa ja se käännettiin paikalliselle kielelle. Hyrkäs ym. (12) päätyivät muokkaamaan laatimiaan kehyskertomuksia niiden esitestauksen jälkeen, minkä he katsovat parantaneen aineiston laatua ja tutkimuksen luotettavuutta.

Kirjoitettujen tarinoiden aitous sekä epäily kirjoitustilanteiden keinotekoisuudesta ovat eläytymismenetelmän ongelmallisia kysymyksiä. Eläytymismenetelmällä tuotetun aineiston on myös pelätty tuottavan pelkkiä stereotyyppioita (5). Vastauksena kritiikkiin Eskola (2, 14) toteaa, että myös muut aineistonkeruutavat tuottavat usein

tyypillisiä ja odotusten mukaisia vastauksia, joten eläytymismenetelmä ei ole tässä suhteessa muita menetelmiä parempi tai huonompi aineistonkeruumenetelmä. Lisäksi eläytymistarinoista on usein löydettävissä myös yleisistä ja tyypillisistä vastauksista poikkeavia vastauksia (5).

Myös Haverin esimerkkitutkimuksessa (1) esiin nousi tyypillisiä ja yleisiä vastauksia. Tyypillisen ja yleisen vastauksen arvioiminen on kuitenkin hyvin vaikeaa ja riippuu paljon tutkijan tekemästä taustatyöstä sekä hänen henkilökohtaisista tiedoista sekä ymmärryksestä tutkittavaa asiaa kohtaan, minkä tutkija määrittelee tyypilliseksi ja yleiseksi vastaukseksi. Vaikka vastaukset olisivat tyypillisiä ja odotettuja, niissä saadaan kuitenkin usein esiin perusteluja tai seikkoja, jotka syventävät tulkintaa. Myös erilaiset vastauksissa ilmenevät tunteet antavat syvyyttä tutkittavalle asialle. Posti-Ahokkaan tutkimuksessa (8) eläytymismenetelmä mahdollisti vaikeidenkin asioiden pohtimisen kuviteltujen henkilöiden kautta. Kuten tutkimuksen myöhemmät vaiheet (19) osoittivat, näihin aiheisiin ei päästy käsiksi yhtä hyvin esimerkiksi yksilöhaastatteluisissa, joissa osallistujat joutuivat pohtimaan koulutukseen ja tulevaisuuteen liittyviä asioita omalla kohdallaan.

Eläytymistarinoilla tuotetun aineiston analyysissä ja luotettavuustarkastelussa on keskeistä sekä tutkijan että tutkittavien subjektiivisuuden myöntäminen. Tutkittavien kirjoitelmat tulee nähdä subjektiivisina konstruktioina. Eläytymismenetelmätutkimuksen kehyskertomuksissa käytetään yleensä persoonan kolmatta muotoa (kuvitteellinen henkilö) tai passiivimuotoista eläytymistä yleiseen tilanteeseen. Koska tällaisiin kehyskertomuksiin kirjoitetut tarinat ovat syntyneet kehyskertomuksen rooliin eläytymisen kautta, on muistettava, että kertomukset eivät välttämättä kuvaa todellisia tapahtumia. Haverin tutkimuksen (1) kehyskertomuksissa käytettiin persoonan toista muotoa, koska nuoria haluttiin kannustaa pohtimaan itsenäistymistä juuri omalla kohdallaan. Eläytyminen kohdistui tässä tapauksessa oman tulevaisuuden kuvitteluun. Lukio-opiskelijoille oli realistista ja luontevaa pohtia omaa itsenäistymistään ja tehtävän toivottiin tarjoavan hyvän tilaisuuden seuraavan elämänvaiheen pohdiskeluun. Tällaiseen tutkimukseen osallistumisen voi olla nuorelle myönteinen kokemus, joka antaa voimavaroja valmistautua tulevaan, itsenäiseen elämänvaiheeseen (8,19). Haverin tutkimuksessa (1) sinä -muotoisten kehyskertomusten voidaan olettaa tuottaneen realistisia eläytymistari-

noita, jotka pohjautuivat nuorten todellisiin kokemuksiin lapsuudenkodeistaan sekä heidän senhetkiseen itsetuntemukseensa. Eläytymismenettelmään käytettäessä kertomusten ja todellisuuden välisen suhteen arviointi on yksi tutkijan keskeisiä tehtäviä.

Jokainen tutkimustilanne on ainutlaatuinen ja siksi se asettaa haasteita tulosten siirrettävyyttä arvioitaessa. Haverin tutkimuksessa (1) koko tutkimusprosessi sekä aineiston analyysi kuvattiin mahdollisimman tarkasti ja havainnollisesti. Tulosten raportoinnissa käytettiin aineistosta esiin tuotuja suoria lainauksia tulosten tulkinnan läpinäkyvyyden parantamiseksi ja selkeyttämiseksi. Laadullisessa tutkimuksessa tutkimusprosessin tarkka kuvaus antaa lukijalle mahdollisuuden tehdä oma arvionsa tulosten siirrettävyydestä ja käsitteellisestä yleistettävyydestä.

TRIANGULOINNISTA

Eläytymismenettelmää voidaan käyttää myös triangulatiivisesti muiden aineistonkeruumenetelmien ohella. Eläytymismenettelmäaineistoon perustuvaa esiymmärrysaineistoa voidaan esimerkiksi täydentää yksilö- tai ryhmähaastattelun avulla, jossa haastatteluteemat on rakennettu eläytymisaineiston tulosten perusteella. Tämä sopii hyvin tutkimusteemoihin, joista on vähän aiempaa tutkimustietoa tai teemoihin, joissa tutkittavien subjektiiviset kokemukset vaihtelevat paljon (7–8,10). Kirjoniemi ja Kajamies haastattelivat tutkimuksessaan (10) opettajien ja sateenkaariperheiden kohtaamisesta sateenkaariperheiden vanhempia ja täydensivät aineistoa opettajaksi opiskelevien tulevaisuusorientoituneilla eläytymistarinoilla. Posti-Ahokas (8) käytti eläytymismenettelmän rinnalla laadullista kyselyä ja haastatteluja tutkiessaan tansanialaisten tyttöjen ja nuorten naisten käsityksiä koulutuksen merkityksestä. Eläytymismenettelmää käytettiin tutkimuksen alkuvaiheessa tutkimukseen osallistuvien ajattelun sosiaalisten ja kulttuuristen sidonnaisuuksien ymmärtämiseksi. Haastattelu- ja kyselyaineistoon verrattuna eläytymistarina-aineisto oli erityisen rikas ja monipuolinen, mikä lisäsi eläytymismenettelmän painoarvoa tutkimuksen kokonaisuudessa (8,19–20).

Haverin esimerkkitutkimuksessa (1) olisi ollut kiinnostavaa haastatella tutkimukseen osallistuneita nuoria myöhemmin, heidän muutettuaan asumaan itsenäisesti omaan kotiin. Tällöin tutkimus olisi antanut mielenkiintoista seurantatietoa siitä, kuinka hyvin nuorten olettamukset heidän

itsenäistymisestään, omaan kotiin muuttamisestaan ja arjestaan vastasivat todellisuutta.

EETTISIÄ NÄKÖKOHTIA

Luottamuksellisuus sekä tutkimuksen toteuttamisen eettisyys korostuvat laadullisessa tutkimuksessa. Nostamme erityisesti Haverin tutkimuksen (1) pohjalta keskusteluun joitakin eettisiä kysymyksiä, jotka ovat keskeisiä erityisesti sovellettaessa eläytymismenettelmää nuorten kokemusmaailmaa tutkittaessa. Nieminen (21) korostaa, että lasten ja nuorten on tiedettävä ja ymmärrettävä, mistä tutkimuksessa on kyse ja mihin heidän antamia tietoja käytetään. Vaikka kouluissa toteutettaviin tutkimuksiin usein katsotaan riittävän koulun johtajan lupa (21), pidettiin tämän artikkelin esimerkkitutkimuksessa (1) vanhempien informointia heidän lukioikäisen lapsena osallistumisesta tutkimusaineiston tuottamiseen eettisesti tärkeänä ja hyvää tutkimustapaa noudattavana. Ennen tutkimuksen suorittamista vanhemmille sekä täysi-ikäisille nuorille lähetettiin Wilma-järjestelmän kautta tiedote tutkimuksesta, jonka yhteydessä vanhemmilla oli mahdollisuus kieltää lapsen osallistuminen tutkimukseen.

Eskolan (2) mukaan vapaus kirjoittaa haluumallaan laajuudella juuri siitä mistä haluaa antaa eläytymismenettelmällä tehtyyn tutkimukseen osallistuville mahdollisuuden määrittellä oman osallistumisensa tapa suhteellisen vapaasti. Hän vertaa eläytymismenettelmän eroa haastatteluun, jossa tutkittavaa joutuu vastuuseen vastauksistaan haastattelutilanteessa (ibid., 66.) Haveri (1) ja Posti-Ahokas (8) ovat todenneet eläytymismenettelmän toimivaksi nuorten kanssa työskenteleyn juuri menettelmän tutkimukseen osallistuvalle tarjoaman vapauden vuoksi. Erityisesti arkoja aiheita tutkittaessa on tärkeää, että nuoret voivat määrittellä osallistumisensa tavat itse. Heillä tulee olla myös mahdollisuus kieltäytyä tutkimukseen osallistumisesta, mikäli he niin kokevat. Toisaalta menettelmään liittyvä passiivinen eläytymien voi olla myös tutkimuksen vahvuus. Erimerkiksi kulttuurisesti määritettyjen, ikään ja asemaan sitoutuvien valtaerojen mahdollisesti suurikin vaikutus nuorten vastauksiin puoltaa eläytymismenettelmän käyttöä esimerkiksi haastattelujen sijaan, varsinkin jos aikaa aineistonkeruuseen on suhteellisen vähän (8–9, 21).

Eläytymismenettelmä ei kuitenkaan ole eettisesti täysin ongelmaton (2), sillä kehyskertomukset voivat joskus vaikuttaa kirjoittajaan negatiivisesti aiheuttaen esimerkiksi vanhan ahdistuksen

laukeamisen. Kehyskertomukseen vastaaminen voi vaikuttaa myös todellisen elämän tapahtumiin. Tästä syystä on erityisen tärkeä harkita, millaisia mielikuvia kehyskertomuksen voivat aiheuttaa. Haverin esimerkkitutkimuksessa (1) puolet vastaajista pohtivat nuorten itsenäistymisen epäonnistumista. Monet päätyivät tehtävänannosta huolimatta kuvaamaan onnistumiseen vaikuttavia tekijöitä, mikä kertoi tutkijalle nuorten optimismista. Posti-Ahokkaan tansania-laisten nuorten parissa tehdyssä tutkimuksessa (8) osallistujille ei haluttu jakaa vain negatiivista kehyskertomusta, vaan kaikki osallistujat kirjoittivat sekä onnistuneesta että epäonnistuneesta siirtymästä peruskoulun jälkeiseen koulutukseen. Tämä katsottiin eettisesti oikeaksi toimintatavaksi kyseisessä kontekstissa. Kiragu ym. (22) muistuttavat tutkimuksen osallistujien kiinnostuksen herättämisen tärkeydestä myös tutkimuseettisestä näkökulmasta. Heidän mukaansa nuorten sitoutumista voidaan lisätä käyttämällä sopivia ja kiinnostavia menetelmiä. Luotettavuusnäkökoh- tien lisäksi onkin tärkeä pohtia myös tutkimuseettisestä näkökulmasta sitä, millaisia seurauksia tutkimukseen osallistumisella voi olla ja millaisen osallistumiskokemuksen toivotaan olevan.

JOHTOPÄÄTÖKSET

Eläytymismenetelmän avulla kerätty aineisto sisältää arkisia tarinoita, jotka kertovat kirjoittajan käsityksistä tutkittavasta ilmiöstä. Tarinat eivät ole välttämättä totta, mutta ne voivat kertoa hyvin paljon ihmisten elämästä ja tavasta ajatella kehyskertomuksen rajaamasta aihepiiristä tavoit- taen täten sekä vastaajien että tutkittavien ilmiöiden sosiaalisia ja kulttuurisia sidonnaisuuksia (2,8).

Eläytymismenetelmän avulla voidaan tavoit- taa laajasti tutkimukseen osallistuvien ajattelun variaatioita tutkittavan ilmiön suhteen. Haverin esimerkkitutkimuksessa (1) eläytymismenetelmän avulla kerätyt tarinat antoivat moniulotteisen kuvan siitä, mitä lukiolaiset ajattelevat itsenäistymi- seen ja omaan kotiin muuttamiseen liittyvistä asioista. Eläytymismenetelmä osoittautui toimi- vaksi aineistonkeruumenetelmäksi, kun haluttiin nuorten pohtivan käsityksiä ja tunteita, jotka liittyvät heidän omaan tulevaisuuteensa.

Eläytymismenetelmän ehdoton vahvuus on sen tutkijalle ja tutkimuksen osallistujille tarjo- ama vapaus. Menetelmä antaa vastaajille vapau- den valita itse, millaisen näkökulman hän haluaa vastaukseensa tuoda. Menetelmä mahdollistaa myös vastaajien ajattelun suuntaamisen välittö- män kokemusmaailman yli nykyhetkestä tulevai- suuteen. Kulttuurirajoja ylittävässä tutkimukses- sa menetelmä voi laajentaa tutkijan horisonttia ja avata uudenlaisia näkökulmia tutkittavaan il- miöön (8). Menetelmä sopiikin erityisen hyvin tutkijoille, jotka haluavat lähestyä tutkimuskoh- dettaan avoimella otteella esimerkiksi uutta tut- kimusaluetta haltuun otettaessa.

Menetelmään liittyvä vapaus ja sen tuotta- man aineiston rikkaus asettavat kuitenkin omat haasteensa aineiston analyysiin ja tutkimuksen luotettavuuden rakentamiseen. Kehyskertomus- ten huolellinen laadinta lisää tutkimuksen luotet- tavuutta. Kerättyä tarina-aineistoa tulee lähestyä tunnistaen tutkijan ja kirjoitettujen tarinoiden subjektiivisuus. Varioinnin vaikutusten hyödyn- täminen analyysissä ja menetelmän käyttö yhdes- sä muiden menetelmien kanssa ovat tehokkaita tutkimuksen luotettavuuden rakentajia.

Tässä artikkelissa tekemämme katsauksen pe- rusteella eläytymismenetelmää käytetään moni- puolisesti suomalaisessa sosiaalitutkimuksessa ja erityisesti kasvatustieteissä sitä suositaan opin- näytteiden tutkimusmenetelmänä. Menetelmän leviämistä on edistänyt sen esilläolo laadullisen tutkimuksen suomenkielisissä oppikirjoissa (5,15,23). Suomenkielisissä ja kansainvälisissä tieteellisissä lehdissä on julkaistu joitakin artikke- leita, joissa on esitelty eläytymismenetelmään pohjautuvaa tutkimusta (8–10,12). Eskola (2) kannusti väitöskirjassaan jatkamaan menetelmän jatkokehittelyä esimerkiksi trianguloimalla sen käyttöä muiden menetelmien kanssa. Eläytymis- menetelmällä on oma tärkeä paikkansa laadullis- en tutkimuksen menetelmien joukossa. Menetel- män notkeus ja monipuolisuus houkuttelevat soveltamaan sitä myös terveystieteellisen tutki- muksen kentässä sekä kehittämään edelleen eläytymistarinoiden analyysin ja jatkotyöstämi- sen tapoja, jotka vastaavat erityisesti terveystie- teitä kiinnostaviin kokemuksellisiin kysymyksiin.

The purpose of this article is to evaluate empathy-based stories as a method for data collection in qualitative studies. The article is based on Haveri's (1) study of high school students' (n=76) perceptions of becoming independent and of moving from childhood home to one's own home. The students wrote empathy-based stories based on two introductory scripts designed by the researcher. The scripts encouraged students to consider independence and everyday life from either a positive or a negative perspective. The data were analysed through a qualitative content anal-

ysis. The method produced a rich narrative set of young people's perceptions of moving to one's own home. When applied carefully, the method produces multidimensional data that can be used to analyse shared social and cultural meanings of the studied phenomena. The method is relatively fast to use and it can be applied into various qualitative research themes in the field of health research. The various possible approaches to analyse the data collected with empathy-based stories further encourage a wider use of the method in qualitative research.

KIRJALLISUUS

- (1) Haveri S. Eläytymismenetelmä nuorten itsenäistymisen tulkkinä. Syventävien opintojen tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto, Opettajankoulutuslaitos; 2014.
- (2) Eskola J. Eläytymismenetelmä sosiaalitutkimuksen tiedonhankintamenetelmänä. Tampere: TAJU; 1998.
- (3) Ginsburg GP. The effective use of role-playing in social psychological research. Kirjassa: Ginsburg, G.B. (toim.) Emerging strategies in social psychological research. Chichester: Wiley; 1979, 117–54.
- (4) Eskola A, Kihlström A. Blind alleys in social psychology: a search for ways out. Amsterdam: North-Holland; 1988.
- (5) Eskola J, Suoranta J. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 8. Painos. Tampere: Vastapaino; 2008.
- (6) Simpura J, Fahrenkrug H, Hyttinen M, ym. Drinking, everyday life situations and cultural norms in Denmark, Finland, and West Germany: An experiment with non-active role-playing. J Drug Issues 1990;20:403–416.
- (7) Mustonen P. Postmodern tourism: alternative approaches. Turku: PhD Thesis, Turku School of Economics and Business Administration 2006. <http://urn.fi/URN:ISBN:951-564-360-0>
- (8) Posti-Ahokas H. Empathy-based stories capturing the voice of female secondary school students in Tanzania. QSE 2013;26:1277–1292.
- (9) Kujala T. Kertomuksia koululiikunnasta: suorittamisesta yhdenvertaisuuteen. Liikunta ja tiede 2013;50:45–51.
- (10) Kirjoniemi A, Kajamies A. Sateenkaariperheen ja opettajan kohtaaminen. Kasvatus 2011;42:144–154.
- (11) Huhtinen A. Epävalmiin ajassa ja hetkessä valmiina. Tutkimus kuolevan kohtaamiseen kasvamisesta. Rovaniemi: Lapin yliopisto; 2005.
- (12) Hyrkäs K, Appelqvist-Scmidlechner K., Kivimäki K. First-line managers' views of the long-term effects of clinical supervision: How does clinical supervision support and develop leadership in health care? J Nurs Management 2005;13:209–220.
- (13) Kupari T. Kotoa omaan kotiin. Kirjassa: Kupari T. (toim.) Omaa kotia etsimässä. Nuorten asuminen 2010. Helsinki: Ympäristöministeriö; 2011, 16–22.
- (14) Eskola J. Eläytymismenetelmäopas. Tampere: Tampereen yliopisto; 1997.
- (15) Eskola J. Eläytymismenetelmän autuus ja kurjuus. Kirjassa: Aaltola J, Valli R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus; 2007, 71–86.
- (16) Braun V, Clarke V. Using thematic analysis in psychology. Qual Res Psychol 2006;3:77–101.
- (17) Suoranta J. Tekstit, murrokset ja muutos – kolme näkökulmaa laadullisen tutkimuksen metodologiaan. Rovaniemi: Lapin yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta; 1995.
- (18) Bleakley A. Stories as data, data as stories: Making sense of narrative inquiry in clinical education. Med Educ 2005;39(5):534–540.
- (19) Posti-Ahokas H. Tanzanian Female Students' Perspectives on the Relevance of Secondary Education. Helsinki: PhD. Thesis, University of Helsinki; 2014. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-9891-8>
- (20) Posti-Ahokas H, Palojoki P. Navigating transitions to adulthood through secondary education: Aspirations and value of education for Tanzanian girls. J Youth Stud 2014;17:664–681.
- (21) Nieminen L. Lasten ja nuorten tutkimus: oikeudellinen tarkastelu. Kirjassa: Lagström H, Pösö T, Rutanen N, ym. (toim.) Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ry; 2010, 25–42.

- (22) Kiragu S, Swartz C, Chikovore J, ym. Agency, access, silence and ethics: how young people's voices from Africa can contribute to social and educational change in adult-dominated societies. Kirjassa: Day, C. (toim.) International Handbook of Teacher and School Development. Abingdon: Routledge; 2011, 254–263.
- (23) Eskola J. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat, Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Kirjassa: Aaltola, J., Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-Kustannus; 2011, 133–157.

HANNA POSTI-AHOKAS

KT, post-doc -tutkija

Helsingin yliopisto, Opettajankoulutuslaitos

SUSANNA HAVERI

KM, aineenopettaja (kotitalous)

PÄIVI PALOJOKI

Professori

Helsingin yliopisto, Opettajankoulutuslaitos